

ऐतिहासिक वारसा स्थळांचे जतन,
संवर्धन व जागतिक स्तरावर ओळख
निर्माण करुन देणाऱ्या व्यक्ति/संस्थांना
"छत्रपती शिवाजी महाराज महावारसा
पुरस्कार" घोषित करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग
शासन निर्णय क्र. संकीर्ण ८२२५ /प्र.क्र.४०३(ई.नं.)/सां.का.४
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक : ३० जुलै, २०२५

वाचा :- सांस्कृतिक कार्य संचालनालय यांचे पत्र क्र.सां.का.सं./३५४४,
दि. २५ जुलै, २०२५

प्रस्तावना :-

महाराष्ट्राला मूर्त व अमूर्त सांस्कृतिक घटकांचा समृद्ध वारसा लाभलेला आहे. हा वारसा संस्कृतीचा, कलेचा, साहीत्याचा, शौर्याचा आणि अभिमानाचा असून, या वारशामुळे महाराष्ट्राची सामाजिक व सांस्कृतिक जडण-घडण दृढ होण्यास मदत झाली आहे. ऐतिहासिक वारसा स्थळांमध्ये गडकिल्ले प्राचीन स्मारके आणि इतर वारसा स्थळांचा समावेश होतो. या वारसा स्थळामधील एक महत्त्वाचा घटक म्हणजे गड किल्ले होय! छत्रपती शिवाजी महाराजांनी निर्माण केलेल्या स्वराज्याचे अभेद्य शिलेदार म्हणून महत्त्वाची आणि मोलाची कामगिरी या गड किल्ल्यांनी केली आहे. छत्रपती शिवाजी महाराज यांनी गड किल्ल्यांचे महत्त्व ओळखून स्वराज्यामध्ये गड किल्ल्यांचे जाळे आणि दुर्गांची साखळी निर्माण केली होती. महाराष्ट्रामध्ये असणारे ४०० पेक्षा जास्त गड किल्ले, छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या जाज्वल्य पराक्रमाची साक्ष देत आजही खंबीरपणे उभे आहेत. यामधील अनेक गडकिल्ले शिवचरणांच्या स्पर्शाने पावन झालेले आहेत. स्वराज्यातील या गडकिल्ल्यांपैकी रायगड, खांदेरी, सुवर्णदुर्ग, सिंधुदुर्ग, विजयदुर्ग, साल्हेर, लोहगड, राजगड, शिवनेरी, प्रतापगड, पन्हाळा व जिंजी या बारा किल्ल्यांचा युनोस्कोच्या वारसा यादीमध्ये मानांकन मिळालेले असून ही तमाम महाराष्ट्रीयंसाठी व भारतीयांसाठीही अभिमानाची बाब आहे. याशिवाय राज्यातील इतर अनेक ऐतिहासिक वारसा स्थळे आपल्या समृद्धतेची प्रतिके आहेत. या ऐतिहासिक वारसा स्थळांचे जतन, संवर्धन व आंतरराष्ट्रीय स्तरावर ओळख निर्माण करणाऱ्या अनेक संस्था आणि व्यक्ति राज्यात कार्यरत आहेत.

ऐतिहासिक वारसा स्थळांच्या जतन, संवर्धन आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर ओळख निर्माणात अतुलनीय योगदान दिलेल्या व्यक्ती/संस्थांना "छत्रपती शिवाजी महाराज महावारसा पुरस्कार" या पुरस्काराने सन्मानित करण्यासाठी संचालनालयाने संदर्भाधिन पत्रान्वये प्रस्तावित केले होते. त्यानुषंगाने, "छत्रपती शिवाजी महाराज महावारसा पुरस्कार" या नावाने पुरस्कार देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

सांस्कृतिक कार्य संचालनालयामार्फत प्रयोगात्मक कलेच्या संबंधातील, विविध क्षेत्रांसाठी २४ राज्य सांस्कृतिक पुरस्कार व २४ युवा पुरस्कार देण्यात येतात. या विविध क्षेत्रांमध्ये ऐतिहासिक वारसा स्थळांच्या जतन, संवर्धन आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर ओळख निर्माण करण्यात विशेष योगदान देणाऱ्या व्यक्ती/संस्थांना "छत्रपती शिवाजी महाराज महावारसा पुरस्कार" या राज्य सांस्कृतिक पुरस्काराने सन्मानित करण्यास या शासन निर्णयान्वये मान्यता देण्यात येत आहे.

०२. पुरस्काराचे कार्यक्षेत्र:-

ऐतिहासिक वारसा स्थळांचे जतन, संवर्धन व जागतिक स्तरावर ओळख निर्माण करून देणाऱ्या राज्यातील व्यक्ती/संस्थांचा "छत्रपती शिवाजी महाराज महावारसा पुरस्कारासाठी" विचार करण्यात येईल.

०३. पात्रता :-

१. पुरस्कारार्थी अशासकीय संस्था नोंदणीकृत व कमीत कमी १० वर्षांपासून कार्यरत असावी व ऐतिहासिक वारसा स्थळांचे जतन, संवर्धन व जागतिक स्तरावर ओळख निर्माण करून देणाऱ्या क्षेत्रात कार्यरत असावी.
२. पुरस्कारार्थी व्यक्तीचे वय किमान ५० वर्षे इतके असावे व ऐतिहासिक वारसा स्थळांचे जतन, संवर्धन व जागतिक स्तरावर ओळख निर्माण करून देणाऱ्या क्षेत्रात ती व्यक्ती कार्यरत असावी.

०४. पुरस्कार स्वरूप :-

ऐतिहासिक वारसा स्थळांचे जतन, संवर्धन व जागतिक स्तरावर ओळख निर्माण करून देणाऱ्या व्यक्ती/संस्थांना "छत्रपती शिवाजी महाराज महावारसा पुरस्कार" दरवर्षी देण्यात येईल. या पुरस्काराचे स्वरूप रुपये तीन लक्ष(रोख), प्रमाणपत्र, मानचिन्ह व शाल असे असेल.

याशिवाय महाराष्ट्रातील किल्ल्यांना जागतिक वारसा यादीमध्ये स्थान मिळाल्याच्या अनुषंगाने हा आनंदाचा प्रसंग साजरा होण्यासाठी याच वर्गवारीमध्ये एक अतिरिक्त पुरस्कार प्रदान करण्यात येईल. हा अतिरिक्त पुरस्कार "छत्रपती शिवाजी महाराज महावारसा पुरस्कार" या नावाने देण्यात येईल. सदर पुरस्कार फक्त २०२५ या वर्षापुरताच मर्यादीत असेल, आणि त्याचे स्वरूप रुपये तीन लक्ष(रोख), प्रमाणपत्र, मानचिन्ह व शाल असे असेल.

०५. राज्य सांस्कृतिक पुरस्कार निवड समितीचे यापूर्वीच गठन झालेले आहे. यामध्ये एक सदस्य ऐतिहासिक वारसा स्थळांचे जतन, संवर्धन व जागतिक स्तरावर ओळख निर्माण करून देणाऱ्या क्षेत्रातील असेल. यासमितीद्वारे उपरोक्त पुरस्कारार्थीची निवड करण्यात येईल.

०६. सदर पुरस्काराची बक्षीस रक्कम मागणी क्र. झेडडी-०२, २२०५ कला संस्कृती ००, १०१, ललित कला शिक्षण (०५) कला क्षेत्रात उल्लेखनीय पारितोषिके (०५) (०१) अभिनय कला क्षेत्रात उल्लेखनीय कार्याबद्दल पारितोषिके (कार्यक्रम) लेखाशिर्ष (२२०५ १४३६) ०५-

पुरस्कार तसेच पुरस्कार प्रदान सोहळ्याचा खर्च (२२०५ १४३६) ५०-इतर खर्च” या लेखाशीर्षाखालील त्या-त्या वर्षात मंजूर असलेल्या आर्थिक तरतुदीतून भागविण्यात यावा.

०७. यासाठी संचालक, सांस्कृतिक कार्य संचालनालय यांना नियंत्रण अधिकारी तसेच लेखाधिकारी, सांस्कृतिक कार्य संचालनालय यांना आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे.

०८. सदर खर्च वित्त विभागाच्या शासन निर्णय क्र. विअप्र-२०१३/विनिमय, दिनांक १७ एप्रिल, २०१५, वित्तीय अधिकार नियम पुस्तिका १९७८, भाग-पहिला, उपविभाग-३, अ.क्र. ४ परिच्छेद क्र. २७ (२) (अ) अन्वये प्रशासकीय विभागास प्राप्त अधिकारानुसार मंजूर करण्यात येत आहे.

०९. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २०२५०७३०१३०५४२१७२३ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(महेश किसन वाव्हळ)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. मंत्री (सांस्कृतिक कार्य) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
२. अपर मुख्य सचिव (सां.का.) यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई.
३. उप सचिव (सां.का.४) यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई.
४. संचालक, सांस्कृतिक कार्य संचालनालय, जुने सचिवालय इमारत, पहिला मजला, एम. जी. रोड, मुंबई.
५. संचालक, पुरातत्त्व व वस्तुसंग्रहालये संचालनालय, मुंबई.
६. कक्ष अधिकारी (अर्थसंकल्प), पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई
७. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) - १, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
८. महालेखापाल (लेखापरीक्षा) - १, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
९. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) - २, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
१०. महालेखापाल (लेखापरीक्षा) - २, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
११. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
१२. निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
१३. निवड नस्ती, सां.का.४